

# COVID-19 I NJEGOV UTICAJ NA LJUDSKA PRAVA

## Uvod

Evropska konvencija o ljudskim pravima (u daljem tekstu: „Konvencija“) Visokim stranama ugovornicama daje mogućnost da pod određenim uslovima uz vanredne okolnosti može odstupiti od Konvencije i ograničiti vršenje određenih ljudskih prava, ako je to neohodno u cilju zaštite prava drugih ili javnog interesa. 2020.godina ostaće upamćena kao godina globalne pandemije zarazne bolesti prouzrokovane tipom coronavirusa COVID-19. Pandemija se nepredviđenim očekivanjima stalno širi i kao takva prerasla je u jednu od najvećih kriza sa kojom se čitav svijet suočio od Drugog svjetskog rata na ovamo. U fokusu rada državnih organa svih zemalja širom Evrope našli su se zdravlje i životi građana, te se preduzimaju mjere hitnog karaktera kako bi se države izborile sa izazovima i opasnostima koje prijete širenjem ovog opasnog virusa.

Crna Gora nije ostala izvan toga, već se i sama suočila sa nezapamćenom zdravstvenom krizom velikih razmjera koja je ostavila trag na poštovanje temeljnih vrijednosti demokratije, vladavine prava i na sama ljudska prava čije je poštovanje zagarantovano Konvencijom. Mjere koje se preduzimaju kao hitne u cilju sprečavanja širenja epidemije na teritoriji jedne države predstavljaju ogroman izazov za demokratsku otpornost, kako bi se izbjeglo da iste umanje osnovna prava i slobode, derogiraju vladavinu prava, a sa druge strane opravdaju očekivanja da se predvide sve relevantne opasnosti proaktivnim djelovanjem i primjenom mjera. Naime, nepredvidljive okolnosti koje je nametnulo širenje virusa dovele su do šire primjene i trajanja ograničenja ljudskih prava, nego što je to prisutno u uobičajenim okolnostima i što može da dovede do promjena u odnosu zaštite prava pojedinca i prava javnosti uopšte, davanjem prioriteta zaštiti prava na život i zdravlje ili čak da ugrozi širi status zaštite ljudskih prava kao kamena temeljca evropske demokratije. Ovim člankom pokušaću da približim pitanje derogacije Konvencije kao posebnog prava koje Konvencija priznaje državama ugovornicama.

## Član 15

### Odstupanje u vanrednim okolnostima

1. U doba rata ili druge javne opasnosti koja prijete opstanku nacije, svaka Visoka strana ugovornica može preduzeti mjere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj konvenciji i to u najnužnijoj mjeri koju zahtijeva hitnost situacije, s tim da takve mjere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
2. Prethodna odredba ne dopušta odstupanje od člana 2 osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3 i 4, stav 1 i člana 7.
3. Svaka Visoka strana ugovornica koja koristi svoje pravo da odstupi od odredbi Konvencije obavještava u potpunosti Generalnog sekretara Savjeta Evrope o mjerama koje preduzima i razlozima za njih. Ona takođe obavještava Generalnog sekretara Savjeta Evrope kada takve mjere prestaju djelovati i kada se odredbe Konvencije ponovo počinju u potpunosti primjenjivati.

## Pojmovno značenje - izolacija i karantin

Sve države potpisnice Konvencije, njih 47 od čega su 27 članice Evropske unije obavezale su se na poštovanje i primjenu Konvencije kao "*instrumenta Evropskog javnog poretka*".<sup>1</sup> Međutim, određeni krug ljudskih prava može biti ograničen u ostvarivanju određenog legitimnog cilja kakav predstavlja i zaštita zdravlja nacije, što se upravo i dešava tokom ove godine. Najčešći izrazi koji su se čuli od strane raznih predstavnika državne vlasti (a koje se u prethodnom periodu čak nisu ni spominjale, osim u zatvorskom žargonu) jesu "*izolacija*" i "*karantin*". U istorijskom i jezičkom smislu izraz **lockdown (izolacija)** pominje se u praksi američkih zatvorskih uslova, kada su se pojedinim zatvorenicima ograničavala kretanja ili pogodnosti usljed nekih vanredno nastupjelih okolnosti, dok se riječ **karantin** upotrebljavala za mjere koje su se preduzimale prema pojedincima ili grupama za koje je pouzdano utvrđeno da boluju od neke zarazne bolesti. Značenje ovih izraza u kontekstu pandemije uzrokovane virusom COVID-19 odnosi se na ograničenje slobode kretanja i kontakata u porodicama i

---

<sup>1</sup> *Loizidou v. Turkey* (preliminary objections), application no. 15318/98, 25 March 1995, § 93

grupama kao opšte mjere koje važe za stanovništvo jedne određene teritorije, grada, regije ili čitave države, a sve sa ciljem sprečavanja širenja virusa. Ono što je karakteristično za mjere izolacije jeste da se one primjenjuju na sve, bez obzira da li se radi o licima zaraženim virusom ili ne. Izuzeci su mogući, ali su oni taksativno navedeni određenim zakonima ili podzakonskim aktima. Ako izraz izolacija posmatramo u kontekstu društveno-ekonomskih odnosa, može se reći da on predstavlja ograničenje slobode kretanja i uživanja porodičnog, društvenog i ekonomskog života pojedinca.

Za razliku od izolacije, izraz karantin se odnosi na skup mjera koje se preduzimaju prema pojedincima ili grupama pojedinaca, za koje je pouzdano utvrđeno da boluju od virusa ili se sumnja da mogu biti potencijalni nosioci virusa, pa su kao takvi zatvoreni na određenim lokacijama koje ne smiju napuštati iz bilo kojeg razloga jer bi bili sankcionisani. Ovi izrazi inkorporirani su u naredbama i mjerama koje su donosili nacionalni državni organi, radi zaštite javnog zdravlja svoje nacije. Skoro sve države su različitim mjerama, sa različitim intenzitetom i širinom primjene ograničile određena temeljna ljudska prava u prvom redu slobodu kretanja, pravo na privatnost i porodičan život, slobodu okupljanja.

## Osnovni principi derogiranja obaveza iz Konvencije

Konvencija daje mogućnost vladama država ugovornica da u izuzetnim-vanrednim okolnostima *u doba rata ili druge javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije*,<sup>2</sup> odstupe od svoje obaveze da obezbijede ostvarivanje prava u skladu sa Konvencijom. Odstupanje (derogacija) Konvencije mora biti privremeno, ograničeno i kontrolisano. Mogućnost i pravo države ugovornice da odstupi od Konvencije automatski ne znači da se primjenjuju ograničenja, već se od država očekuje da ukoliko mogu ostvariti svoj cilj tokom trajanja određene krize bez primjene vanrednih mjera to treba tako i da urade. Analizirajući situacije u kojima su pojedine države derogirale određene odredbe Konvencije, jedna grupa pravnih stručnjaka/profesora na čelu sa Emilie Hafner-Burton smatra da su “*odstupanja od Konvencije racionalan odgovor na političku nesigurnost i neizvjesnost vlada, na koji način im se omogućava da kupe vrijeme i zakonski prostor za pritisak od građana/birača, sudova i interesnih grupa za borbu protiv kriza*”<sup>3</sup>. Autori Konvencije su u godinama nakon Drugog

<sup>2</sup> Član 15 Konvencije [https://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_SRP.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf)

<sup>3</sup> Emilie M. Hafner-Burton and others “*Emergency and Escape: Explaining Derogations from Human Rights Treaties*”.

svjetskog rata bili svjesni ovih opasnosti i prepoznali su da krize pružaju pogodan izgovor za Vlade da ojačaju svoje moći, demontiraju demokratske institucije, a sa druge strane imaju odgovornost da zaštite svoje građane i nacionalne institucije. Upravo uravnoteženost-balans kao nit koja provejava čitavim tekstom Konvencije može se naći i u postojanju klauzule o derogaciji Konvencije. Tvorci Konvencije na taj način su htjeli da uravnoteže dva konkurentna i suprotstavljena prava.

Pravo i mogućnost za primjenu člana 15 Konvencije je suvereno pravo države ugovornice i ukoliko se opredijeli za primjenu i aktivaciju ovog člana svaka Visoka strana ugovornica ima obavezu da diplomatskom notom obavijesti Generalnog sekretara Savjeta Evrope u cjelosti o svim mjerama koje je preduzela i razlozima zbog kojih je to učinila. Do trenutka pisanja ovog članka, za primjenu klauzule o derogaciji Konvencije zbog krize izazvane virusom COVID-19, opredijelile su se Litvanija<sup>4</sup>, Rumunija<sup>5</sup>, Jermenija<sup>6</sup>, Estonija<sup>7</sup>, Moldavija<sup>8</sup>, Gruzija<sup>9</sup>, Albanija,<sup>10</sup> Sjeverna Makedonija<sup>11</sup>, Srbija<sup>12</sup> i San Marino<sup>13</sup>.

Istorijski gledano, ovo nije prva situacija koja je opredijelila pojedine države za primjenu ovog ovlašćenja. Od stupanja na snagu Konvencije to je uradila Turska u nekoliko navrata, Republika Irska, Grčka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Ukrajina. Međutim, ono što razlikuje ranije razloge za derogaciju Konvencije i sadašnji period jeste u činjenici da su sadašnji zahtjevi za derogacijom zasnovani na istom uzroku u svim državama, a to je prijetnja nekontrolisanog širenja virusa COVID–19 i opasnost po očuvanje javnog zdravlja nacije. Preduzimanjem određenih mjera u cilju zaštite javnog zdravlja u skoro svim državama Evrope zadiralo se u slobodu kretanja, jer su npr. obuhvatale pravo pojedinaca da napuste neku državu i pređu u drugu ili se vrate u zemlju porijekla. To ne znači da se mjere zabrane putovanja ne mogu nametnuti u svrhu ostvarivanja legitimnog cilja, ali one moraju biti srazmjerne i vremenski

---

<sup>4</sup> Notification 16 March 2020, <https://rm.coe.int/09000016809ce9f2>. On the same day, Latvia also made a notification off derogation to the ICCPR, <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2020/CN.105.2020-Eng.pdf>

<sup>5</sup> Notification of 18 March 2020 <https://rm.coe.int/16809cee30>

<sup>6</sup> Notification of 20 March 2020, <https://rm.coe.int/09000016809cf885>

<sup>7</sup> Notification of 20 March 2020, <https://rm.coe.int/09000016809cfa87>

<sup>8</sup> Notification of 20 March 2020, <https://rm.coe.int/09000016809cf9a2>

<sup>9</sup> Notification of 23 March 2020, <https://rm.coe.int/09000016809cff20>

<sup>10</sup> Notification of 1 April 2020, <https://rm.coe.int/09000016809e0fe5>

<sup>11</sup> Notification of 2 April 2020, <https://rm.coe.int/09000016809e1288>.

<sup>12</sup> Notification of 7 April 2020, <https://rm.coe.int/09000016809e1d98>

<sup>13</sup> Notification of 14 April 2020, <https://rm.coe.int/09000016809e2770>

ograničene i upravo Konvencija, osim što predviđa zadovoljenje i ispunjenje određenih materijalnih uslova za derogaciju, države ugovornice koje se opredijele za takvu mogućnost dužne su ispuniti i procesne obaveze, koje se osim toga što su dužne obavijestiti Generalnog sekretara Savjeta Evrope o primjeni ove klauzule, države članice su u obavezi obavijestiti i o ponovnoj punoj primjeni odredaba Konvencije, odnosno o prestanku tih vanrednih okolnosti.

Mogućnost koja je data kao suvereno pravo država na derogaciju Konvencije u vanrednim okolnostima nije apsolutno, već je u ograničenom obimu i pod nadzorom Evropskog suda. Dosadašnja sudska praksa nam ukazuje da ukoliko imamo pritužbe na povredu konvencijskog prava tokom perioda u kome je data izjava o derogaciji Konvencije, Sud će prvo ispitivati konkretni slučaj u meritumu, odnosno da li se mjera čije se osporavanje traži i koja je dovela do povrede određenog konvencijskog prava može opravdati na osnovu samog člana Konvencije kojim se to pravo uređuje. Ako se ne može opravdati samo pozivom na taj određeni član, Sud to konstatuje i ide se dalje u ispitivanje slučaja, odnosno prelazi se na ispitivanje same izjave o derogaciji, da li je derogacija valjana, objektivna. Ovo ispitivanje podrazumijeva ispitivanje uslova i pretpostavki za njeno podnošenje.

U predmetu *Lawless protiv Irske*<sup>14</sup>, Sud je primijetio da uobičajeno značenje iz člana 15 koje se odnosi na „*druge javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije*“<sup>15</sup> je bilo dovoljno jasno u formulaciji „*izuzetno kritična ili vanredna situacija koja pogađa cjelokupno stanovništvo i predstavlja prijetnju po organizovani život zajednice koja čini državu*“. U konkretnom slučaju, kao osnov za preduzetu mjeru vlade Republike Irske, Sud je utvrdio analizom nekoliko činjenica i faktora kao što je postojanje tajne vojske (IRA) ne samo na teritoriji Irske, već i izvan njenih teritorija koja se bavi neustavnim aktivnostima za čije ostvarivanje koristi nasilje, terorističke akcije, što je sve narušavalo odnose Irske sa susjednim državama. Sud je na kraju zaključio *da je Republika Irska opravdano proglasila postojanje javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije u Irskoj* i opravdano primijenila klauzulu derogacije.

Interesantno je viđenje Suda u slučaju kada je Ujedinjeno Kraljevstvo 2011.godine nakon terorističkih napada u SAD-u poslalo šest obavještenja Generalnom sekretaru Savjeta Evrope, kojim je ispoljilo svoju bojazan da će zbog nemogućnosti deportacije stranih državljana u

---

<sup>14</sup> *Lawless v. Ireland (no. 3)*, application no. 332/57, 1 July 1961, § 28

<sup>15</sup> član 15 stav 1 Konvencije [https://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_SRP.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf)

zemlje porijekla njihov ostanak na teritoriji UK predstavljati realnu opasnost i rizik za nacionalnu bezbjednost, gdje je zatražilo širi kontekst tumačenja uslova za određivanje pritvora. Prije nego što su se obratili izjavom za derogaciju Konvencije, državni organi su se obratili nacionalnim sudijama i predložili postojanje ozbiljnih dokaza koji upućuju na opasnost od postojanja terorističkih napada. Sve nacionalne sudije su prihvatile činjenicu da se radi o velikoj vjerovatnoći opasnosti za nacionalnu bezbjednost, iako u tom periodu kada se odstupanje od Konvencije tražilo nije postojao ni jedan napad Al-Kaide na teritoriji UK. Sud je prihvatio argumente Ujedinjenog Kraljevstva i istakao *da se ne može očekivati od države da čeka da se prijetuća opasnost desi, pa tek da preduzmu mjere i da se veliki značaj mora dati stavovima nacionalnih sudova koji su u boljoj poziciji bili da ocijene dokaze u vezi sa postojanjem opasnosti po nacionalnu bezbjednost.*<sup>16</sup>

Ako se sagleda pozicija Suda, sa svojim nadzornim mehanizmima nad primjenom Konvencije, može se reći da za razliku od ostalog dijela, u konkretnoj situaciji koja se tiče primjene člana 15 Konvencije daje izuzetno široko polje slobodne procjene državama ugovornicama. Osnovni pristup suda sadržan je u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog kraljevstva*<sup>17</sup> gdje se navodi *da je na svakoj državi ugovornici na prvom mjestu, zbog njene odgovornosti po opstanak nacije da odredi kad je taj opstanak ugrožen vanrednim stanjem i ako jeste do koje mjere treba ići da se izbjegne takvo stanje. Zbog njihovog neposrednog i stalnog kontakta sa prijetjećom opasnošću trenutka, nacionalne vlasti su u načelu u boljem položaju od međunarodnog suda da procijene postoji li takvo izvanredno stanje i da li su priroda i polje primjene derogacije nužni da bi se ono otklonilo. Član 15 Konvencije daje mogućnost nacionalnim vlastima široku primjenu slobodne procjene. Nezavisno od toga, države ne uživaju neograničenu slobodu. Sud koji je, zajedno sa Komisijom odgovoran za osiguranje nadzora nad obavezama država ovlašten je presuditi jesu li države prekoračile polje koje je strogo određeno potrebama krize.*<sup>18</sup>

Da zaključim, kada je u pitanju pravo i mogućnost Visokih strana ugovornica za aktivacijom klauzule derogacije iz člana 15 Konvencije ostavljena je široka mogućnost nacionalnim vlastima, ali su njihova postupanja pod evropskim nadzorom. Kada jedna država ugovornica odluči i obavijesti Generalnog sekretara o aktivaciji klauzule za derogaciju Konvencije nije nužno da se na teritoriji te države proglasi i vanredno stanje kako bi se i derogirala Konvencija,

---

<sup>16</sup> *A. and Others v. the United Kingdom*, application no. 3455/05, 19 February 2009

<sup>17</sup> *Ireland v. the United Kingdom*, application no. 5310/71, 18 January 1978

<sup>18</sup> *Ireland v. the United Kingdom*, application no. 5310/71, 18 January 1978, § 207

već je dovoljno da se samo u jednom segmentu određenog zakona odstupi od neke obaveze iz Konvencije sa obrazloženjem da se radi o vanrednom stanju koje ugrožava opstanak nacije. Svih deset država koje su obavijestile Generalnog sekretara o derogaciji Konvencije, usljed uslova nekontrolisanog širenja zaraze virusom COVID-19 na svojoj teritoriji su prethodno proglasile vanredno stanje. Ostalih 37 država članica Savjete Evrope nisu derogirale Konvenciju, iako je kod svih njih došlo do sličnih i uporedivih mjera sa ciljem sprečavanja širenja pandemije izazvane Covidom-19, kojim se zadire u ljudska prava i koje su poremetile normalno funkcionisanje društvenog sistema i neke su čak i proglasile vanredno stanje .

## **Ljudska prava čija suspenzija nije dopuštena**

Kao što to Konvencija dozvoljava državama ugovornicama da u cilju zaštite nacionalnog interesa, te zaštite javnog zdravlja mogu ograničiti određena ljudska prava, tako stavom 2 člana 15 Konvencije *nije dopušteno odstupanje od člana 2 (pravo na život), osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3 (zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja) i člana 4 stav 1 (zabrana ropstva i prinudnog rada) i člana 7 Konvencije.*<sup>19</sup> (princip *nema kazne bez zakona*). Takođe, nije moguće derogirati zabranu izricanja smrtno kazne koja je predviđena protokolima 6 i 13 uz Konvenciju.<sup>20</sup>

Kada su u pitanju ljudska prava koja se ne mogu derogirati kroz svoju sudsku praksu Evropski sud je već zauzeo standard. Tako je u predmetu *McCann i drugi protiv UK*<sup>21</sup> utvrdio povredu člana 2 Konvencije, jer je došlo do ubijanja tri pripadnika privremene terorističke organizacije IRE na Gibraltaru. Naime, Sud je zaključio da član 2 ne predstavlja samo mjeru zaštite života, nego takođe predviđa okolnosti kada lišenje života može biti opravdano i označava ovu odredbu kao jednu od najtemeljnijih odredbi Konvencije, koja u vrijeme mira ne podliježe odstupanju. U ovom predmetu je konkretno utvrdio da je došlo do povrede ovog člana, rukovodeći se standardom da li je operacija koju su sprovodili vojnici Specijalne vazdušne jedinice (SAS) mogla biti kontrolisana i organizovana bez ubijanja osumnjičenih lica.

---

<sup>19</sup> Član 15 Konvencije [https://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_SRP.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf)

<sup>20</sup> Član 3 Protokola br. 6 i član 2 Protokola br. 13 uz Konvenciju [https://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_SRP.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf)

<sup>21</sup> *McCann and Others v. the United Kingdom*, application no. 18984/91, 27 September 1995

Veoma poznat predmet iz sudske prakse koji se između ostalog i bavio pitanjem nemogućnosti preinačenja smrtne kazne u doživotni zatvor i uslovima u pritvoru (posebno socijalna izolacija i ograničenje slobode kontaktiranja sa članovima porodice i advokatima) jeste predmet *Öcalan protiv Turske*<sup>22</sup>. U presudi je utvrđeno da je prema osnivaču nelegalne organizacije PKK Öcalanu došlo do povrede prava iz člana 3 Konvencije, jer su uslovi u pritvoru koji su nametnuti do 2009.godine bili nečovječni, dok nakon tog perioda nije našao povredu. Sud je utvrdio da *ovo pravo koje je zaštićeno članom 3 sadrži jedno od osnovnih demokratskih vrijednosti demokratskog društva. Čak i u najtežim trenucima kao što je borba protiv terorizma i organizovanog kriminala, Konvencija apsolutno zabranjuje nečovječno postupanje, mučenje ili kažnjavanje. Za razliku od većine materijalnih odredbi Konvencije član 3 ne sadrži izuzetke ili odstupanja od obaveza iz člana 15 stav 2 i u okolnostima javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije*<sup>23</sup>.

## Umjesto zaključka

Na državama je veoma jasna i možemo reći sa druge strane teška obaveza, a to je da pruži zaštitu života i zdravlja svog naroda i nacije u datom trenutku. Da bi to uradile u ovim savremenim uslovima dužne su da preduzimaju sve mjere koje se od njih osnovano očekuju, ali i istovremeno da pažljivo procjenjuju do kojeg nivoa sa takvim mjerama zadiru u prava i slobode svojih građana, pri tom vodeći računa o nužnosti i neophodnosti kao ograničavajućim faktorima prilikom njihovog preduzimanja i samo dok to zadiranje prouzrokuje vanredna situacija izazvana pandemijom virusa COVID-19.

Da li derogirati ili ne prava iz Konvencije? Ovo pitanje je i u ranijem periodu podstaklo na debatu zagovornike i jedne i druge opcije. Pojedini koji smatraju da u uslovima kada opstanku nacije prijeti opasnost treba derogirati Konvenciju prednost vide u tome što se može napraviti jasna razlika između ograničenja prava koja su dopuštena u uobičajenim okolnostima i onih koja su dopuštena samo u cilju sprečavanja pandemije izazvane Covidom-19. Derogacija može predstavljati prihvatanje pravila da svako ograničenje prava može biti privremeno, podložno preispitivanju i korišćeno samo u svrhu ostvarivanja legitimnog cilja. Prava bi trebalo ograničiti u mjeri koju diktiraju vanredne okolnosti dok su načela srazmjernosti i zakonitosti i dalje

---

<sup>22</sup> *Öcalan v. Turkey (no. 2)*, application nos. 24069/03, 197/04, 6201/06 and 10464/07, 18 March 2014

<sup>23</sup> *Öcalan v. Turkey (no. 2)*, application nos. 24069/03, 197/04, 6201/06 and 10464/07, 18 March 2014, § 97-98



primjenjiva. Imajući u vidu da se opravdanost derogacije od strane Evropskog suda do sad cijenila uvijek *post festum*, dakle kada je vanredna opasnost prestala da postoji i kada je neki konkretan slučaj iznijet pred Sudom, ono što će biti veoma zanimljivo za sve koji se bave ljudskim pravima jeste kako će se Evropski sud odnijeti i postupiti u odnosu na tako različite situacije i reakcije pojedinih država, od kojih su neke pristupile derogaciji, a neke su se oslonile na izuzetke koji se već nalaze u Konvenciji, a imamo veoma sličnu situaciju u skoro svim zemljama Evrope. Ono što je veoma jasno i vidljivo jeste da je širenje pandemije COVID–19 nepredvidljivo i promjenljivo, tako da je i pitanje oko prirode, nužnosti i neophodnosti preduzetih mjera i njihovoj djelotvornosti takođe promjenljivo. Upravo princip koji Evropski sud razvija kroz svoju praksu o Konvenciji kao *živom instrumentu*<sup>24</sup> će doći do izražaja u ovoj situaciji kakva je zadesila ne samo Evropu, već i čitav svijet, a od svih nas kao čuvara Konvencije zahtijeva se hrabro srce, odlučnost i um.

**Valentina Pavličić**  
**Zastupnik Crne Gore pred**  
**Evropskim sudom za ljudska prava u Strasbourg**

---

<sup>24</sup> *Tyrer v. the United Kingdom*, application no. 5856/72, 25 April 1978